

SOCIALINĖS ANTROPOLOGIJOS IR ETNOLOGIJOS STUDIJOS

LIETUVOS

24(33)

2024

ETNOLOGIJA

LITHUANIAN ETHNOLOGY

STUDIES IN SOCIAL ANTHROPOLOGY AND ETHNOLOGY

LIETUVOS ISTORIJOS INSTITUTAS
LITHUANIAN INSTITUTE OF HISTORY

VILNIUS 2024

REDAKTORIŲ KOLEGIJA / EDITORIAL BOARD

Vyriausioji redaktorė / Editor-in-Chief

Vida Savoniakaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Redaktorių kolegijos sekretorė / Assistant Editor:

Danguolė Švidinskaitė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Tarptautinė patarėjų taryba / International Advisory Board:

Auksuolė Čepaitienė

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Vytis Čiubrinskas

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Jonathan Friedman

Kalifornijos universitetas / University of California, San Diego, USA

Anna Gomóła

Silezijos universitetas Katowicuose / University of Silesia in Katowice, Poland

Chris Hann

Maxo Plancko socialinės antropologijos institutas / Max Planck Institute for Social Anthropology, Halle / Saale, Germany

Neringa Klumbytė

Majamio universitetas / Miami University, Ohio, USA

Ullrich Kockel

Aukštumų ir salų universitetas / University of the Highlands and Islands, Kirkwall, UK

Adam Jonathan Kuper

Londono ekonomikos mokykla / London School of Economics, UK

Orvar Löfgren

Lundo universitetas / Lund University, Sweden

Jonas Mardosa

Vytauto Didžiojo universitetas / Vytautas Magnus University, Kaunas, Lithuania

Frederico Delgado Rosa

NOVA universitetas Lisabonoje / NOVA University Lisbon, Portugal

Žilvytis Šaknys

Lietuvos istorijos institutas / Lithuanian Institute of History, Vilnius, Lithuania

Leidyklos adresas / Address of the Publisher:

Lietuvos istorijos institutas

Tilto g. 17, LT-01101 Vilnius

<www.istorija.lt>

Redaktorių kolegijos kontaktai / Editorial inquiries:

El. paštas / E-mail: etnolog@istorija.lt

Žurnalas registruotas / The Journal is indexed in:

European Reference Index for the Humanities (ERIH)

EBSCO Publishing: Academic Search Complete, Academic Search Ultimate,

Energy and Power Source, SocINDEX with Full Text, Sociology Source Ultimate

Modern Language Association (MLA) International Bibliography

Scopus

Leidybą finansavo Lietuvos mokslo taryba pagal Valstybinę lituanistinių tyrimų ir sklaidos 2016–2024 metų programą (Sutartis Nr. S- LIP-22-43)

TURINYS / CONTENTS

Pratarmė (<i>Vida Savoniakaitė</i>)	5
Editorial (<i>Vida Savoniakaitė</i>)	11

Straipsniai / Articles

Adam Kuper

The Cosmopolitan Museum	17
Kosmopolitinis muziejus. Santrauka	23

Dovilė Grickevičiūtė

The Cambodian Genocide: Historical Knowledge and Development among Second and Third-Generation Democratic Kampuchean Regime Survivors	27
Kambodžos genocidas, istorinės žinios bei antrosios ir trečiosios Demokratinės Kampučijos režimą išgyvenusių kartų raida. Santrauka	54

Giedrė Buivytė-Jokūbauskienė

Apkalbos: bendruomeninė funkcija, asmeninė patirtis ir motyvai meilės dainose	57
Gossip: The Community Function, Personal Experience and Motifs in Love Songs. Summary	76

Darius Daukšas

Lietuvos lenkų identiteto konstravimas periodikoje: nuo etninės grupės iki nacijos?	79
Constructing the Lithuanian-Polish Identity in the Periodical Press: From Ethnic Group to Nation? Summary	106

Teminis skyrius: Iš Lietuvos etnologijos istorijos / Special Section: From the History of Lithuanian Ethnology

Žilvytis Šaknys

Įvertinant etnologijos šaltinius: Vilniaus krašto lietuvių kalendorinės šventės jaunimo spaudos ir lauko tyrimų požiūriu	109
Evaluating Ethnological Sources: Lithuanian Calendar Feasts in the Vilnius Region in the Youth Press and in Field Research. Summary	134

Irma Šidiškienė

Lituanistinių tyrimų pulsas Antano Mažiulio recenzijose: dalykinė kritika	137
The Pulse of Lithuanian Studies in Antanas Mažiulis' Reviews: A Subject Criticism. Summary	163

Rasa Paukštytė-Šaknienė

Etnologinių šeimos papročių tyrimų teminė, probleminė bei metodologinė plėtra atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę	167
The Thematic, Problematic and Methodological Evolution of Ethnological Studies of Family Customs since the Restoration of Lithuania's Independence. Summary	198

Knygų recenzijos / Book Reviews

Rasa Navickaitė. Marija Gimbutas: Transnational Biography, Feminist Reception, and the Controversy of Goddess Archaeology (<i>Neringa Klumbytė</i>)	201
Elvyra Usačiovaitė. Asmenybė ir simbolis (<i>Romualdas Juzefovičius</i>)	205
Iš praeities šaknų. Senovės baltų kultūra 11. E. Usačiovaitė (sud.) (<i>Jūratė Šlekonytė</i>)	210
Nijolė Laurinkienė. The God Perkūnas of the Ancient Lithuanians in Language, Folklore, and Historical Sources (<i>Rimantas Balsys</i>)	215
Libertas Klimka. Matuojant neaprėpiamą laiką (<i>Venantas Mačiekus</i>)	219

In Memoriam

Netekome profesorės Irenos Reginos Merkienės (1937–2024) (<i>Žilvytis Šaknys</i>)	222
---	-----

In Memoriam

NETEKOME PROFESORĖS IRENOS REGINOS MERKIENĖS (1937–2024)

2024 m. spalio 31-oji diena etnologų ir istorikų kalendoriuje bus persmelkta liūdesio. Netekome Žmogaus, kuris kūrė etnologijos istoriją.

Profesorė Irena Regina Merkienė 1960–2002 m. dirbo dabartiniame Lietuvos istorijos institute, 1992–1997 m. buvo Etnologijos (dabar Etnologijos ir antropologijos) skyriaus vedėja. Etnologų rūpesčiais gyveno iki mirties. Profesorės mokslinį kraitį sudaro gausybė darbų: monografijos *Žemės ūkio inventoriūs* (su V. Miliumi, 1979), *Gyvulių ūkis XVI a.–XX a. pirmojoje pusėje: Etninės patirties ištakos* (1989), *Lietuvinių pirštinių: kultūrų kryžkelėje (Gloves of Lithuania minor: at the cross-roads of cultures)* (su Marija Pautieniūte Banioniene, 1998), *Kultūrinio teritorinio tapatumo išraiška ir tradicijų pavaldai kaimo gyvenime: XIX a. antroji–XX a. pirmoji pusė* (2001), *Pietryčių Latvijos lietuviai: tapatumo išraiška. Etninės ir kultūrinės orientacijos* (su Rasa Paukštyte-Šakniene, Vida Savoniakaite, Žilvyčiu

Šakniu, 2005), *Papročiai / Šiaurės Lietuvos paveldas 1* (su Rasa Paukštyte-Šakniene, Angele Vyšniauskaite, Žilvyčiu Šakniu, Romanu Vasiliausku, 2005). Ji buvo knygų serijos *Lietuvos etnologija* redakcinės kolegijos pirmininkė, daugelio leidinių sudarytoja, publikavo daugiau kaip šimtą mokslinių straipsnių prestižiniuose leidiniuose, jos plunksnai priklauso keturi metodinių priemonių rinkiniai, skaitė pranešimus tarptautinėse konferencijose, o etnografinių ekspedicijų metu Lietuvoje, Latvijoje, Lenkijoje, Baltarusijoje buvo užrašyta apie 15 000 lapų informacijos (apie miesto tipo ir kaimo gyvenviečių architektūrą, gyventojų maistą, audinius, mezginius, gyvulių ūkį, šeimos sudėtį ir struktūrą, papročius, tikėjimus ir kt.), sukurtos etnologų mokyklos Lietuvos istorijos institute, Vytauto Didžiojo universitete – tai tik nedidelę profesorės mokslinės ir pedagoginės veiklos dalį apibūdinanti statistika. Toli gražu negalinti atskleisti indėlio į

Lietuvos etnologijos, kartu humanitarinių mokslų raidą.

Profesorė daug stengėsi, kad etnologija taptų nepriklausomu mokslu, turinčiu atskirą doktorantūrą ir vietą humanitarinių mokslų klasifikacinėje sistemoje. Jos vadovaujami sėkmingai daktaro disertacijas apgynė Žilvytis Šaknys, Vida Savoniakaitė, Arūnas Vaicekuskas, Irma Šidiškienė, Asta Venskienė, Inga Nėnienė, Dovilė Kulakauskienė. Taip pat ji buvo daugelio daktaro disertacijų komitetų narė, oponentė, prof. Vacio Miliaus, prof. Romualdo Apanavičiaus, prof. Alfonso Motuzos habilitacinių komitetų narė. Dėstydamą Vytauto Didžiojo ir Vilniaus universitetuose, ji vadovavo ir bakalauro bei magistro darbų gynimui. Merkienė tapo 2006 m. Lietuvos mokslo premijos laureate, už religijos etnologijos tyrimus – Lietuvių katalikų mokslų akademijos akademike. Etnologijos mokslo plėtrą profesorė skatino ir kitomis kryptimis. Daug metų ji buvo prie Lietuvos Respublikos Seimo veikiančios Etninės kultūros globos tarybos pirmininko pavaduotoja ir itin domėjosi švietimo ir mokslo reikalais. Daug jos nuopelnų gali išvardyti ir *Lietuvos valsčių* seriją publikuo-

janti „Versmės“ leidykla. Nuopelnus etnologijos mokslui liudija ir aktyviai vykdyta mokslo populiarinimo veikla. Merkienė išsiskyrė ne tik gausiais straipsniais periodinėje spaudoje, pasisakymais radijo ir televizijos laidose. Ji buvo pirmosios Lietuvoje Etnografų mokyklos prie Lietuvos istorijos instituto ir Jaunimo turizmo stoties (nuo 1988 m.) steigėja, organizatorė ir vadovė. Taip pat etnologė buvo viena iš Lietuvos mokslų akademijos folkloro ansamblio kūrėjų ir aktyvių dalyvių. Jai būnant ansamblio pirmininke, didžiulėmis jos pastangomis, padedant lietuvių liaudies drabužius tyrinėjusiems mokslininkams, Mokslų akademijos folkloro ansamblis turbūt pirmasis Lietuvoje įsigijo autentiškus etnografinius kostiumus ir juos dėvėjo 1985 m. Dainų šventės metu. Kaip karpinių puoselėtoja, ji buvo aktyvi Lietuvos tautodailininkų sąjungos narė, taip pat ir Vilniaus bendrijos karpytojų ir grafikų sekcijos pirmininkė. Tiek daug jos darbų dar reikėtų paminėti... Tikime, jos palikimą prisimins ir įvertins dar daug etnologų ir istorikų kartų.

Profesorė palaidota Antakalnio kapinėse. Tegu jai būna lengva Lietuvos žemelė.

Žilvytis Šaknys
Lietuvos istorijos institutas